

प्रभा र. बैकर—(जन्म-१९४८) प्रसिद्ध लेखिका. 'प्राजक्त पाकळ्या', 'तिची गोष्ट' हे लघुकथासंग्रह, तसेच 'मनोगत', 'दवबिंदू झगमगणारे' हे ललितलेख प्रसिद्ध. 'बाई मी (विसर) भोळी' हा विनोदी लेखसंग्रह, तसेच 'आनंदमेळा' हा बालगीतसंग्रह प्रसिद्ध.

माणसाने स्वतःच्या सुखसोईसाठी प्लॅस्टिकच्या विविध वस्तू बनवल्या. त्यांच्या अतिवापरामुळे जनावरांचे मृत्यू, पर्यावरणाचा होणारा न्हास असे भयावह परिणाम दिसू लागले आहेत. हे घडू नये म्हणून सर्वांनी प्रयत्न केले पाहिजेत. या सर्वांचे चित्रण अतिशय मार्मिकपणे भारुडाच्या अंगाने जाणाऱ्या या पथनाट्यातून केले आहे. 'प्लॅस्टिक टाळा, पृथ्वी वाचवा!', असा बहुमोल संदेश यातून दिला आहे.

- किराणा माल खरेदी करायला जाताना तुमचे आई-वडील कोणती तयारी करतात? त्याचे निरीक्षण करा व लिहा.

(आठवड्याच्या बाजाराला जाण्यासाठी काही स्त्रिया व काही पुरुष निघाले आहेत. जाताना एका घराच्या दारात एक स्त्री डोक्याला हात लावून बसलेली ते पाहतात. ते सर्व तिच्याजवळ येतात व त्यांच्यात हा संवाद सुरू होतो.)

बाई : 'मले बाजाराला जायाचं न्हाई, मले बाजाराला जायाचं न्हाईSS.'

इतर : का गं बाई, का गं बाई, का गं बाई?

बाई : नगं बाई, नगं बाई, नगं बाई.

पहिला : का बरं जायाचं न्हाई?
कारण काय ते सांगशील की न्हाई?

बाई : आवं, बाजाराला जायाचं, कशाकशाची खरेदी करायची?

दुसरा : कशाकशाची? कशाकशाची?

बाई : आवं मंडळी, डाळ, तांदूळ अन् भाजीपाला, साबण, कपडे, चपला,

काय बाय लागतं आपल्या सौंसाराला.

तिसरा : मग त्ये समदं घिऊन येकी, त्यात अवघड काय?

बाई : आरं, आणू कशात? ठेवू कशात?

दुसरा : आता तर समदद्या वस्तू कॅरीबॅगमध्ये देतात की.

बाई : आवं, त्योच तर मोठा घोटाळा हाय!

इतर : कसा काय? कसा काय? कसा काय?

पहिला : कॅरीबॅग भरून आणावी,
वस्तू वतून डब्यात भरावी,
अन् कॅरीबॅग फेकून द्यावी. म्हंजी झालं.

- बाई** : त्या कॅरीबॅगा समदद्या गटारीत अडकतात, समदद्या नाल्या तुडुंब भरतात, अन् सांडपाणी येतं रस्त्यांत.
- दुसरा** : काय सांगता काय बाई?
- बाई** : मंग ध्यानात येतं का न्हाई? म्हणून म्हन्ते... 'मले बाजाराला जायाचं न्हाई, मले बाजाराला जायाचं न्हाई.'
- इतर** : का गं बाई, का गं बाई, का गं बाई?
- बाई** : (रडत) अवं माजी हरणी... दुधाची म्हैस.
- तिसरा** : आता तिले काय झालं?
- बाई** : अवं माजी हरणी मला सोडून गेली.
- दुसरा** : कुठं? जंगलात की अरण्यात?
- बाई** : न्हाई वो, ती मरून गेली.
- इतर** : कशापायी मेली तुजी हरणी, तिच्यासाठी तू का गाते रडगाणी, का न्हाई केलं तू औषधपाणी?
- बाई** : ते तर सांगतेय म्या, ध्यानात येतं का न्हाई? प्लॅस्टिकच्या कॅरीबॅगा तिनं चाऱ्यागत चगळल्या. तिच्या पोटात गेल्या. म्हणून तिचं मरणच ओढवलं. तिचं बिचारं रेडकू रडरड रडलं, दुधावाचून त्या लेकराचं अडलं, माझं मन खूप तडफडलं. प्लॅस्टिकचा कचरा हेच कारण, जनावरांचं ओढवतंय मरण. म्हणून म्हन्ते.
- इतर** : काय म्हन्ते?
- बाई** : 'मले बाजाराला जायाचं न्हाई, मले बाजाराला जायाचं न्हाई.'
- पहिला** : अवं सरकारनी काढलाय आदेश, प्लॅस्टिक नका वापरू हे त्यातलं विशेष, 'सजीवांना वाचवूया' हा दिलाय संदेश. पेपरातली बातमी वाचली की न्हाय, आता काय तुमी अंगठाबहादूर नाय.
- तिसरा** : सांग रे बाबा सांग. मले आठवत नाय. पेपरात आलंय तरी काय?
- बाई** : त्या समिंदर किनाऱ्यावर, त्या समिंदर किनाऱ्यावर.
- दुसरा** : काय झालं समिंदर किनाऱ्यावर?
- बाई** : त्या समिंदर किनाऱ्यावर, मरून पडली बिचारी दोन हजार कासवं, त्येच्यासाठी डोल्यातून वाहतात आसवं.
- तिसरा** : आरं आरं आरं! फार वाईट घडलं. प्लॅस्टिकच्या विळख्यातून जलचरसुदीक न्हाई वाचलं.
- बाई** : ध्यान देऊन ऐका. यवढंच न्हाय.
- पहिला** : आनखी आक्रीत घडलंय काय?
- बाई** : प्लॅस्टिक वापरू नका. सरकारनं केलाय कायदा. सजीवांना वाचवायचा केलाय वायदा.
- दुसरा** : खरंच की काय?
- बाई** : आपण अन् पोरंबाळ खाणार काय! आपली काळी माय ओसाड होत हाय.
- तिसरा** : कशी काय, कशी काय?
- बाई** : जमीन नांगरली, प्लॅस्टिकची जाळी वरती आली. शेतात पीक येईल कसं, कशी मिळतील खंडीभर कणसं. म्हणून म्हंते, 'मले बाजाराला जायाचं न्हाई, मले बाजाराला जायाचं न्हाई.'
- पहिला** : यापेक्षा म्या सांगतो तसं कर. समदद्या लोकांना उपदेश कर.
- बाई** : त्यो वो काय ?
- तिसरा** : 'वापरू पिशवी कापडाची अन् कागदाची, प्लॅस्टिक पिशवी नकोच, काळजी घेऊ वसुंधरेची.'
- इतर** : आता तरी बाजाराला जाशील का न्हाई?
- बाई** : व्हय. व्हय. व्हय. पर मी.... प्लॅस्टिक थैली हातात धरनार न्हाई! 'मले बाजाराला जायाचं हाईड

मले बाजाराला जायचं बाईं'.

सर्वजण: चला, चला, चला...ऽ बाजाराला चला.
कापडाची थैली.... घेऊन बाजाराला
चला...ऽ

कागद-कपडाच वापरा, नको प्लॅस्टिकचा कचरा ।
होत नाही त्याचा निचरा, आर्ततेने सांगते वसुंधरा ।
कागद-कपडाच वापरा ॥

स्वाध्याय

प्र. १. तीन-चार वाक्यांत उत्तरे लिहा.

- (अ) बाजाराला जायचे नाही असे बाई का म्हणतात ?
- (आ) कॅरीबॅग इतरत्र फेकून दिल्याने काय घडते ?
- (इ) बाईच्या हरणीचे मरण का ओढवले ?

प्र. २. असे का घडले ?

- (अ) काळी माय ओसाड झाली.
- (आ) सरकारने आदेश काढून संदेश दिला.
- (इ) समुद्रकिनाऱ्यावर जलचर मरून पडले.
- (ई) बाई बाजाराला जायला तयार झाल्या.

प्र. ३. कोण, कोणास व का म्हणाले ?

- (अ) 'सांग रे बाबा सांग. मले आठवत नाय. पेपरात आलंय तरी काय ?'
- (आ) 'प्लॅस्टिकची जाळी वरती आली.'

प्र. ४. कोणकोणत्या प्लॅस्टिक वस्तूंचा पुन्हा वापर करता येईल ? याबाबत मित्रांशी चर्चा करा व त्याची यादी तयार करा.

- प्र. ५. तुम्ही किराणा दुकानात गेले असताना कापडी पिशवी घेऊन न येणाऱ्या काकांनी दुकानदाराला प्लॉस्टिकची पिशवी मागितल्यानंतर तुम्ही, काका व दुकानदार यांच्यातील संवाद लिहा.
- प्र. ६. ओला कचरा व सुका कचरा यांमध्ये कोणकोणत्या वस्तूंचा समावेश होतो याबाबत मित्रांशी चर्चा करा व त्यांची यादी तयार करा.
- प्र. ७. प्लॉस्टिक पिशव्यांचा वापर बंद केल्याने कोणकोणते फायदे होतील याची कल्पना करा व लिहा.
- प्र. ८. शाळा-शाळांमधून प्लॉस्टिक कचरामुक्त अभियान हा उपक्रम राबवला गेला. प्लॉस्टिकचा कचरा गोळा करताना तुम्ही कोणकोणत्या वस्तू उचलल्या ते लिहा.

खेळूया शब्दांशी.

(अ) खालील शब्द प्रमाणभाषेत लिहा.

(१) न्हाई	(५) म्हन्ते	(९) यवढंच
(२) सौंसाराला	(६) माजी	(१०) हाय
(३) म्हंजी	(७) त्येच्यासाठी	(११) व्हय
(४) समदद्या	(८) डोल्यातून	(१२) त्यो

(आ) खालील वाक्य वाचा.

माझी आजी अंगठाबहादूर आहे. अंगठाबहादूर म्हणजे अशिक्षित. तसे खालील शब्दांचे अर्थ समजून घ्या. त्यांचा वाक्यांत उपयोग करा.

- (१) अकलेचा कांदा - मूर्ख मनुष्य.
- (२) उंटावरचा शहाणा - मूर्खपणाचा सल्ला देणारा.
- (३) उंबराचे फूल - क्वचित भेटणारी व्यक्ती.
- (४) एरंडाचे गुन्हाळ - कंटाळवाणे भाषण करणे.
- (५) कळीचा नारद - भांडणे लावणारा.
- (६) गळ्यातला ताईत - अतिशय प्रिय.
- (७) जमदग्नी - अतिशय रागीट मनुष्य.
- (८) झाकले माणिक - साधा पण गुणी मनुष्य.
- (९) दीड शहाणा - मूर्ख.
- (१०) लंकेची पार्वती - अंगावर दागिने नसलेली स्त्री.

हे करून पाहूया.

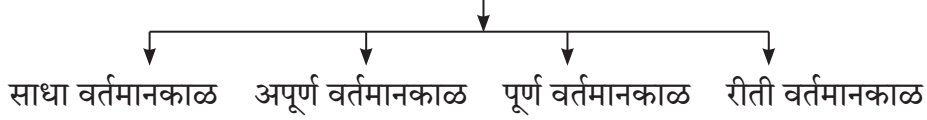
- (अ) टाकून दिलेल्या प्लॉस्टिकच्या वस्तूंमध्ये रोपटी लावा व छान बाग तयार करा.
- (आ) प्लॉस्टिक पिशव्या न वापरण्याच्या संदर्भात गटनिहाय किमान दहा घोषवाक्ये तयार करा.
- (इ) 'मले बाजाराला जायाचं बाई' या पथनाट्याचे वर्गात सादरीकरण करा.

आपण समजून घेऊया.

काळाचे मुख्य प्रकार

- (१) वर्तमानकाळ (२) भूतकाळ (३) भविष्यकाळ

वर्तमानकाळाचे चार उपप्रकार पडतात.

● पुढील वाक्यांचे निरीक्षण करा.

- (१) रमाकांत गाणे ऐकतो.
(२) दादा सायकल चालवतो.
(३) पक्षी किलबिल करतात.

वरील सर्व क्रिया वर्तमानकाळात घडतात. म्हणून वरील सर्व वाक्यांत साधा वर्तमानकाळ आहे.

● खालील वाक्यांचे निरीक्षण करा.

- (१) माझ्या ताईने गाणे गायले आहे.
(२) सूर्य पश्चिमेला मावळला आहे.
(३) संजय घरी पोहोचला आहे.

वरील वाक्यांमधील गाणे गाण्याची, सूर्य मावळण्याची, घरी पोहोचण्याची क्रिया नुकतीच पूर्ण झालेली आहे, म्हणून हा पूर्ण वर्तमानकाळ होय.

● पुढील वाक्यांचे निरीक्षण करा.

- (१) पूनम अभ्यास करत आहे.
(२) आई भाजी चिरत आहे.
(३) मुले क्रीडांगणावर खेळत आहेत.

वरील वाक्यांत अभ्यास करण्याची, चिरण्याची, खेळण्याची क्रिया अजून अपूर्ण असल्यामुळे हा अपूर्ण वर्तमानकाळ होय.

● खालील वाक्यांचे निरीक्षण करा व क्रियापदे अधोरेखित करा.

- (१) संध्या गीत गात असते.
(२) रोहिणी चित्र रंगवत असते.
(३) आई उत्तम पदार्थ बनवत असते.

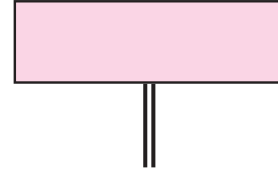
वरील क्रियापदांवरून गाण्याची, चित्र रंगवण्याची, पदार्थ बनवण्याची क्रिया सतत, नेहमी घडण्याची रीत (प्रथा) आहे असा अर्थ व्यक्त होतो, म्हणून त्याला रीती वर्तमानकाळ म्हणतात.

● खालील तक्ता पूर्ण करा.

अ.क्र.	साधा वर्तमानकाळ	अपूर्ण वर्तमानकाळ	पूर्ण वर्तमानकाळ
(१)	आजी भाजी विकत आहे.
(२)	सोनाराने दागिना घडवला आहे.
(३)	आज पाऊस आला.
(४)	अजय सहलीला जात आहे.
(५)	आई बाळाला भात भरवते.

शिक्षकांसाठी : वर्तमानकाळ, भूतकाळ व भविष्यकाळ यांच्या प्रकारांची विविध उदाहरणे देऊन उपयोजनात्मक सराव करून घ्यावा.

- खालील चित्राचे निरीक्षण करा. चित्रातील हे दृश्य पाहून सूचनांचे फलक तयार करा.

- खालील चौकटींत काही म्हणींचे अर्थ दिले आहेत ते वाचा. त्यावरून म्हणी ओळखा व लिहा.

न आवडणाऱ्या माणसाने कितीही चांगली गोष्ट केली, तरी ती वाईट दिसते. त्या व्यक्तीचे काम आवडत नाही.

एखाद्या माणसाला काम करता येत नसले, की तो कारणे देत असतो.

एखादी गोष्ट तात्काळ व्हावी याकरिता काही लोक उतावळेपणाने जे उपाय करतात त्यांना हे म्हटले जाते.

जे समोर दिसते त्यासाठी कोणत्याही पुराव्याची गरज भासत नसते.